

HERHANGİ BOYUTLU SATRANÇ TAHTASININ KAPLANABİLMESİ ÜZERİNE

Metin Barış
Özel Ege Lisesi, İZMİR

Konunun Özeti

Bu projede $n \times m$ 'lik bir satranç tahtasının, en fazla bir $\square$ veya $\square\square$ ve istenilen sayıda $\square\square$ kullanılarak kaplanabilmesi problemi incelenmiştir. n ve m 'in 1 ve 3'ten farklı olduğu tüm durumlarda ve $n - 3$, m bir çift sayı olduğu durumda, böyle bir kaplamanın mümkün olduğu gösterilmiştir. Ayrıca $n - 3$ ve m bir tek sayı olması halinde böyle bir kaplamanın mümkün olmayacağı kanıtlanmıştır.

Giriş

Aşağıdaki soru 1998 yılı TÜBİTAK Ulusal Matematik Olimpiyadı birinci aşama sınavında önerilmiştir.

Soru: $\square$ Birim kareyi göstermek üzere, istenilen sayıda $\square\square$ ve en çok bir tane $\square$ kullanılarak aşağıdaki n tam sayılarından hangisi için $n \times n$ 'lik bir satranç tahtası kaplanamaz?

- A) 100   B) 99   C) 98   D) 97   E) 96

Projenin sonucu olarak, verilen şıkların hiçbirinin doğru olmadığını göreceğiz. Şimdi bu soruyu genel şekilde ifade ederek inceleyelim:

$n \times m$ 'lik bir satranç tahtasında $n \times m$ sayıda kare bulunduğundan $n \times m \equiv 2 \pmod{3}$ durumunda soruda verilen koşullar sağlanacak şekilde satranç tahtasının kaplanması mümkün değildir. Bunun için bir $\square\square$ eklememiz gerekmektedir. Diğer durumlarda kullanamayacağımızdan (Örneğin, $n \times n$ durumunda $n^2 \not\equiv 2 \pmod{3}$ olduğundan $\square\square$ kullanamaz), bu problemin genelliğini bozamaz.

Tanım: $n \times m$ 'lik bir satranç tahtası en fazla bir $\square$ veya bir $\square\square$ ve istenilen sayıda $\square\square$ kullanılarak kaplanabilirse, " $n \times m$ 'lik tahta kaplanabilir" diyeceğiz.

Problem: n ve m pozitif tam sayılarının hangi değerlerinde $n \times m$ 'lik satranç tahtası kaplanabilir?

Projede bu problemin tam çözümünü veriyoruz.

Esas Sonuçlar

Lemma 1: n ve m sayılarından biri 3'ün, diğeri de 2'nin katı ise, $n \times m$ 'lik tahta kaplanabilir.

Kanıt: 2×3 'lük (ve aynı şekilde 3×2 'lik) tahta

sağlayan satranç tahtası böyle tahtalara bölünerek kaplanabilir.

şeklinde kaplanabilir. Koşulları

Lemma 2: $6 \times m$ (ve dolayısıyla $m \times 6$)'lük tahta her $m > 1$ için kaplanabilir.

Kanıt: $m > 1$ sayısı ya çifttir ve Lemma 1'den dolayı kaplanabilir, ya da tek'tir ve $k - (m-3) / 2$ olmak üzere $m - 3 + 2k$ şeklinde yazılabilir. O halde $6 \times m$ 'lik tahtayı 6×3 ve $6 \times (2k)$ 'lık iki tahtaya bölerek Lemma 1'i uyguluyoruz.

Lemma 3: $3 \times m$ 'lik ($m \times 3$ 'lük) bir satranç tahtası m 'in çift değerlerinde kaplanabilir; m 'in tek değerlerinde kaplanamaz.

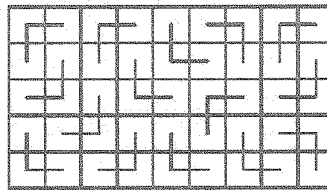
Kanıt: Çift m 'ler için $3 \times m$ 'lik tahta Lemma 1'den dolayı kaplanabilir. m 'in tek değerlerinde şekildeki gibi $m + 1$ tane hane işaretleyelim:

Bir tane en fazla bir tane işaretli hane kapatabilir. $3 \times m \equiv 0 \pmod{3}$ olduğundan, ve kullanılmayacak. Dolayısıyla tahtayı kaplamak için en az $m + 1$ tane gerekmektedir. Tahta üzerinde $3m$ tane hane bulunduğu için bu imkansızdır.

Lemma 4: $9 \times m$ 'lik ($m \times 9$ 'lük) tahta $m - 1$ ve $m - 3$ değerlerinde kaplanamaz; diğer m 'ler için kaplanabilir.

Kanıt: $m - 1$ değerinde tahtanın kaplanamayacağı açıktır. $m - 3$ durumunu Lemma 3'te inceledik. 9×5 'lik tahta aşağıdaki şekilde kaplanabilir.

Çift m 'ler için tahta, Lemma 1'den dolayı kaplanabilir. $m > 5$ tek sayısı için, $k - (m-5) / 2$ olmak üzere $m - 5 + 2k$ şeklinde yazılabildiğinden, $9 \times m$ 'lik tahta, $9 \times (2k)$ 'lık ve 9×5 'lik iki tahtaya bölünerek kaplanabilir.

Lemma 5: $n \times m$ 'lik satranç tahtası:

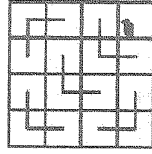
- 1) $n - 1$ durumunda sadece $m - 1$ ve $m - 2$ için kaplanabilir.
- 2) $n - 2$ durumunda tüm m 'ler için kaplanabilir.
- 3) $n - 4$ durumunda her $m \geq 2$ için kaplanabilir.
- 4) $n - 5$ durumunda $m - 1$ ve $m - 3$ için kaplanamaz, diğer m 'ler için kaplanabilir.

Kanıt:

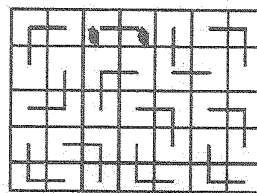
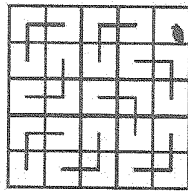
1. Açıktır.
2. $m - 1$ durumu açıktır. $m - 2$ ve $m - 4$ için tahta aşağıdaki şekilde kaplanabilir.

- $m \equiv 0 \pmod{3}$ durumu Lemma 1'den elde edilir.
  - $m \equiv 1 \pmod{3}$, $m \geq 7$ için, $k - (m - 4) / 3$ olmak üzere, $m - 4 + 3k$ şeklinde yazılarak, $2 \times m$ 'lik tahta, 2×4 'lük ve $2 \times (3k)$ 'lik iki tahtaya bölünerek kaplanabilir.
  - $m \equiv 2 \pmod{3}$ için, $k - (m - 2) / 3$ olmak üzere, $m - 2 + 3k$ şeklinde yazılabilir. O halde $2 \times m$ 'lik tahta, 2×2 'lik ve $2 \times (3k)$ 'lik iki tahtaya bölünerek kaplanabilir.
3. $m \geq 4$ durumunu incelememiz yeterlidir. $m - 4$ için tahta aşağıdaki şekilde kaplanabilir:

- $m \equiv 1 \pmod{3}$, $m \geq 7$ için, $k - (m - 4) / 3$ olmak üzere, $m - 4 + 3k$ olduğundan, $4 \times m$ 'lik tahta, 4×4 'lük ve $4 \times (3k)$ 'lik iki tahtaya bölünerek kaplanabilir.
  - $m \equiv 2 \pmod{3}$, $m \geq 5$ için, $k - (m - 2) / 3$ olmak üzere, $m - 2 + 3k$ şeklinde gösterilebildiğinden, $4 \times m$ 'lik tahta, 4×2 'lik ve $4 \times (3k)$ 'lik iki tahtaya bölünerek kaplanabilir.
4. $m \geq 5$ alabiliriz. $m - 5$ ve $m - 7$ için tahta aşağıdaki şekilde kaplanabilir:

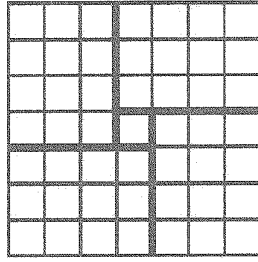
- $m \equiv 0 \pmod{6}$ ise, tahta, 5×6 'lık tahtalara bölünerek, Lemma 2'den dolayı kaplanabilir.
- $m \equiv 3 \pmod{6}$ ise, $k - (m - 9) / 6$ olmak üzere, $m - 9 + 6k$ şeklinde yazılabilir. O halde ; $5 \times m$ 'lik tahta 5×9 'lük ve 5×6 'lık tahtalara bölünerek kaplanabilir.
- $m \equiv 1 \pmod{6}$, $m \geq 13$ ise, $m - 7 + 6k$ şeklinde gösterilebilir, tahta, 5×7 'lik ve 5×6 'lık tahtalara bölünerek, kaplanabilir.

- $m \equiv 4 \pmod{6}$, $m \geq 10$ ise, $m - 4 + 6k$ şeklinde yazılabilir.

O halde ; Tahta bir tane 5×4 'lük tahta ve 5×6 'lık tahtalara bölünerek, kaplanabilir.
 $m \equiv 2 \pmod{6}$, $m \geq 8$ ise, $m - 2 + 6k$ şeklinde yazıp, tahtayı bölerek kaplayabiliriz.

$m \equiv 5 \pmod{6}$, $m \geq 11$ ise, $m - 5 + 6k$ şeklinde yazarak tahtayı kaplayabiliriz.

5. $m \geq 7$ alabiliriz. $m - 7$ durumunda 7×7 'lik tahtayı aşağıdaki şekilde 2 tane 4×3 'lük, 2 tane 3×4 'lük ve bir tane 1×1 'lik tahtaya bölerek kaplayabiliriz.

- * $m \equiv 0 \pmod{6}$ ise, $m - 6k$ ve $m \equiv 3 \pmod{6}$; $m \geq 9$ ise, $m - 9 + 6k$ şeklinde yazıp Lemma 2 ve Lemma 4'ü kullanırız.
 * $m \equiv 1 \pmod{6}$, $m \geq 13$ ise, $m - 7 + 6k$; $m \equiv 2 \pmod{6}$ ise, $m - 2 + 6k$; $m \equiv 4 \pmod{6}$ ise, $m - 4 + 6k$; $m \equiv 5 \pmod{6}$ ise, $m - 5 + 6k$ şeklinde yazarak Lemma 2'yi kullanırız.

Teorem : $n \times m$ 'lik bir satranç tahtası:

- 1) n ve m pozitif tam sayılarından biri 1 olup, diğeri 1 ve 2'den farklı olduğu;
- 2) n ve m sayılarından biri 3, diğeri tek sayı olduğu durumlarda kaplanamaz.

Diğer durumlarda tahta kaplanabilir.

Kanıt: Lemma 5(1) ve Lemma 3'ten dolayı m ve n 'in 1 ve 3'ten farklı değerlerinin incelenmesi yeterlidir.

- $n \equiv 3 \pmod{6}$; $n \neq 3$ ise, $n - 9 + 6s$ şeklinde yazılabilir, dolayısıyla Lemma 2 ve Lemma 4'ü kullanarak tahtayı kaplayabiliriz.
- $n \equiv 1 \pmod{6}$, $n \neq 1$ ise, $n - 7 + 6s$ şeklinde yazıp Lemma 5(5)'i kullanarak tahtayı kaplayabiliriz.
- $a - 2, 4$ veya 5 olmak üzere, $n \equiv a \pmod{6}$ ise, $n - a + 6s$ şeklinde yazarak Lemma 5'in sırasıyla 2), 3), 4) şıklarını kullanırız.
- $n \equiv 0 \pmod{6}$ için Lemma 2'yi kullanırız.

SONUÇ ; $n \times n$ 'lik BİR SATRANÇ TAHTASI SADECE $n - 3$ DEĞERİ İÇİN KAPLANAMAZ. BÖYLECE ; PROJENİN BAŞINDA VERDİĞİMİZ SORUDA HİÇBİR ŞİK DOĞRU DEĞİLDİR.

* Bu çalışma TÜBİTAK 2002 yılı liseler arası araştırma proje yarışmasında bronz madalya almıştır. Metin Barış ve emeği geçen danışman öğretmenlerini kutluyoruz. (MD)